

Intervju, skriven av Theresa Norrmén.
Publicerad i Ny Tid nr. 14/97

Magnus Londen, inte bara äventyrare:

”Jag vill veta hur det är”

Det är kallt och grått, isande nordliga vindar sveper genom Helsingfors. En bra dag att träffa en Sibirien-farare.

När jag blåfrusen kommer in på det café där jag skall träffa Magnus Londen säger en surmulen servitris ”Vi stänger om fem minuter”.

Jag går ut för att vänta och tycker att det här verkligen är en bra dag att träffa en Sibirien-farare.

Efter några minuter sticker samma servitris ut huvudet genom dörren; ”Du fryser ju ihjäl där ute, kom nu in och vänta – jag bjuder på kaffe!”

Det slår botten ur alla smågnälliga analogier mellan Sibirien och Helsingfors, vilket är lika så bra, eftersom de ändå bara belyser en mikroskopisk del av Sibriens mångformade verklighet. Jag borde veta bättre, efter att just ha läst Magnus ”Manu” Londens bok *Till världens ände – Resor i Sibirien*.

Två långa resor har resulterat i en reportagebok om det där som sträcker sig från Ural till Kurilerna, från Norra Ishavet till Mongoliet.

Recensionen finns i och för sig här invid, men kortfattat kan det sägas att det här är en Riktig Resereportagebok. Miljöskildringar, intervjuer, bakgrundsfakta, historiska beskrivningar – allt finns där.

– Det var min tes, att jag sku skriva en bok som kusettar läsaren att lära sig något, få med en massa facts utan att det blir tråkigt. Därför filade jag extra mycket på faktadelen, säger Manu – helsingforsbo, född 1968, journalist och Sibirienresenär.
(Han talar faktiskt så, en slående kontrast till det glasklara språket i boken. Översättning nedan.)

Men varför? Varför just Sibirien?

”Nyårsdagen 1992 reste jag med nattåg genom Finland. Jag vet med säkerhet att det var då jag första gången tänkte på Sibirien, och jag frågade till och med killen i sängen ovanför om han ville komma med”, är den enda förklaring som ges i boken till att Manu, Roope, Inno och Jani åkte iväg på den första resan, 1992 och att Manu, sambon Maria och Natasja for iväg 1995.

– Det var faktiskt så enkelt – när jag har bestämt mig för något, så gör jag det. Det var aldrig så att vi skulle ha tänkt ”Nå, kanske inte nu...”. Den första resan blev uppskjuten med några månader, av praktiska orsaker, och det var väldigt frustrerande.

Ja, men varför?

Det dröjer en stund innan svaret kommer:

– Det låter ju som en kliché, men jag har en drift, "Jag måste kika på hur det är...". "Sibirien" klingar speciellt, jag *ville* veta hur det ser ut där. Jag har en förkärlek för extrema ställen, platser där det logiskt sett inte finns någon förutsättning för liv och ändå finns det folk där – hur klarar man sig i en sån ensamhet? Ensamheten både fascinerar och skrämmer, förklarar han.

Fyrtornet vid Världens ände

Alla de där små, små prickarna på kartan – och alla de som inte ens syns på mera grovhuggna kartor. De flesta har väl någon gång tittat på dem och undrat hur det egentligen är i Malomorskaja, i Ulan-Ude, i... Manu och hans resällskap nöjer sig inte med att bara undra och drömma.

Målet för den första Sibirien-resan var Världens ände.

"Långt österut på Sjikotan finns ett fyrtorn som är beläget vid udden vi hört talas om, Kraj Sveta – Världens ände. Där tar Ryssland slut – i poetisk och nästan i geografisk bemärkelse. Det är dit vi måste komma. Det är där vi skall vända."

Ryssarna nådde det ryska fastlandets östkust år 1639. Jakten på värdefulla pälsdjur förde dem vidare, "till Sachalin, till Kamtjatka, till Kurilerna, till Alaska, till Kalifornien".

"Men vi kan inte följa dem längre. För oss förblir Världens ände världens ände. Vi springer de sista stegen österut, höjer pekfingrarna som kompassnålar och gör en u-sväng västerut."

Vägen fram till Världens ände var lång och händelserik. Följande resa gick i motsatt riktning, från Alaska till Magadan och sedan längs ett litet streck på kartan, *Kolymskaja trassa*, västerut.

Och det finns nog ingen risk för att det skall bli något slut på resandet:

– Jag fick en ny atlas i julklapp, den bästa och största som finns, och det är verkligen paha juttu, säger Manu och menar inte egentligen att det är "en dålig grej", bara det att det ju nu aldrig blir något slut på resandet. De små, små prickarna mitt i ingenting tar aldrig slut...

Men nyfikenheten i sig är inte den enda drivkraften, det finns något annat också:

– Ett behov att fly undan tryggheten – allt är så safe här. Visst är det ju bra, men å andra sidan blir man så slö när livet är så fittigt lätt. Man kan ju leva Gonzo-liv i Hesa också, gå hem från Åbo Nation klockan sju på morron och så där – men...

Resandets eviga dilemma

När Manu på den första resan kommer till Ust-Barguzin träffar han Zinaida, som skulle behöva ett nytt tak till sitt hus. Hennes arbetsgivare lovade att ge henne ett efter 22 års

trogen tjänst i skogskombinatet, men så föll Sovjetunionen – och alla löften med det. Zinaida behöver nya takpaneler, som kostar (kostade, år 1992) 20.000 rubel och hennes pension är 1.320 rubel. Zinaidas förtvivlan, och bitterhet, är stor – och resenärerna från väst kan inte hjälpa henne, vad hon än tror.

"Medan den lilla fiskebåten slängs hit och dit av Bajkals oförutsägbara höstvindar står jag på däck och funderar på ödets lott. Varför bor Zinaida här? Varför har jag ett tak som fungerar?"

Och jag brottas med resandets ständiga dilemma:

Vilken rätt har jag – som alltid har möjligheten att återgå till ett tryggt liv – att komma hit och titta på andras otrygga liv?"

– Klart att det är ett moraliskt dilemma, ett olösligt problem. Dom vill ha det som vi, tryggt, och jag vill se otryggheten.

Manu talar också om att inte ha någon kontroll, att inte kunna påverka det händer, att inte ha någon att ty sig till.

"Det är något speciellt med att bestämma att 'det där skall jag göra någon gång' och en dag plötsligt märka att alla pusselbitar faller på plats. (...) Jag fascinerades av tanken på en ensam väg som slingrar sig genom ingenting, av rent konkreta frågor: Hur ser vägen ut, hur bred är den, vilka människor åker längs den, bor där någon? Och en dag händer det att jag är i Magadan, en dag hör vi om Viktor, en dag kommer Viktor med sin jeep, och en dag är vi på Kolymskaja trassa. Därför är jag nöjd. Allt är nytt och ingenting jag tidigare sett påminner om detta."

På några månader vänjer man sig vid kulturchockerna – och då blir det svåra att komma hem igen.

– Efter första resan hamnade jag på en krog första dan jag var hemma och när jappen i baren genast frågade vad jag skulle ha, kunde jag inte fatta det, att det kan gå så lätt, att man inte behöver kämpa för att få sin öl! Hela kvällen satt jag sen bara och stirrade, det var en kulturchock, *allt* var så annorlunda i Sibirien, att jag helt hade glömt bort hur det är här... Sen vänjer man sig och allt blir jämmtjockt igen, och då måste man fara på nytt...

– Och inte behöver man fara till Kurilerna – nu för tiden har jag så litet fyrk, att om jag far till Åbo är det helt yes... till och med *Sverige* känns annorlunda, bara man lever med ögonen öppna.

Det kunde vara lätt att avfärda den här typen; en medelklassig helsingforsfinlandssvensk, som är blaserad och övermätt på trygghet. Men det är inte så enkelt. Gesterna, iveren i tonfallet, de ärliga blå ögonen talar dels om flykten undan trygghet – men också om en enorm nyfikenhet – att vilja veta, vilja se, inte bara drömma och fantisera. Varje häftigt miljöombyte ger nya insikter, som skakar om och öppnar ögon. Och det fungerar ju tydligen i båda riktningarna. Tänk att kunna bli omskakad av den finlandssvenska vardagen!

Guru, men inte expert

Sibirien har kommit att spela en stor roll i Manus liv. De två resorna, bokskrivandet som varade i åtta månader – och nu all uppståndelse efteråt.

– Sibirien kommer alltid att vara nåt speciellt för mig, men nu märker jag att jag lever på gamla legender – det här är avklarat, nu har jag levt ut de gamla upplevelserna och vill ha nya.

“Legender”. Sibirien är så pass exotiskt att det blir lite föredrag här och där, lite intervjuer... Ändå är det inte så att Manu gör anspråk på att vara expert, trots två Sibirien-resor och en massa läsande (kolla in litteraturförteckningen i slutet av boken!).

– Jag är guru på det som *jag* har upplevt, experterna får stå för analyserna av vart Sibirien är på väg och sånt. Det som intresserar mig är att få veta om vanliga människors liv, att kunna berätta om det. Människor intresserar mig jävla mycket, annorlunda människor – och alldeles vanliga människor. Det sku vara helt hyvä att hitta en “medelmänniska”, men dom hittar man aldrig...

I *Till världens ände* möter man en massa människor. Goda och onda, trevliga och verkligt otrevliga. Ändå är de alla skildrade med värme, eller åtminstone med förståelse.

– Det stör mej att alla har så mycket teser om vad andra borde göra. Jag tror i och för sej inte på det där att “vi ska alla vara vänner” och inte gillar jag om någon nitar mej så jag börjar blöda, men jag ville ändå inte tala illa om folk i boken, om det inte fanns goda skäl till det. Jag är ju inte ute för att knäcka nån, jag försöker vara rättvis, bara för att jag aldrig ser de här människorna igen får jag ju inte utnyttja dem. Det är ansvarslöst!

Ett resultat av de etiska övervägandena är alltså dels att det finns få elaka ord i boken – t.o.m. när Manu och hans resällskap blir nedslagna på järnvägsstationen i Sljudjanka berättas det utan övertoner. “Show, don’t tell” heter det på journalistiska; låt fakta tala för sig. Ett annat resultat av etiken är att nästan ingen av människorna man möter har några efternamn.

Journalistik = lycka?

Lusten att upptäcka, och att berätta vad man sett, är goda journalistiska egenskaper. Men sällan får en dagstidningsjournalist möjlighet att sitta och fila på sin text i flera månader – med betoning på “fila”; varje kapitel i boken är kontrolläst av minst tre personer, som alla har kommit med ändrings- och förbättringsförslag. Och Manu har skrivit om. Och skrivit på nytt. Och skrivit... Och retat gallfeber på kartritaren Viking Nyström, med sina krav på att varenda liten by och väggorsning som nämns i boken skall finnas utprickad på en karta. Varenda en.

Det är journalistik när den är som bäst; de stora linjerna stämmer, fakta stämmer – och de små, små detaljerna stämmer.

– Jag har aldrig diggat journalistik så mycket, som medan jag höll på med den här boken. Jag var så satans glad när jag skrev den. Det var *lycka*, en verkligt grundläggande tillfredsställelse!

Och hur känns det då att återvända till den normala dag-för-dag-journalistiken?

– Om jag svarar ärligt på det får jag ju aldrig något jobb... Nyhetsjournalistiken är så bunden, det finns så många regler att följa, det blir svårt att leka med språket. En del får grymma kicks av nyhetsjournalistik, och det är bra så, men just nu trivs jag själv bättre med att skriva reportage, som har långt tidsperspektiv.

Nästa projekt har arbetsnamnet *Charter*.

– Den här massgrejen är fascinerande, jag vill ta reda på varför det är så extremt pop, det är en jakt på det som är mainstream – det måste ju vara nåt hyvä med charterresor, när så många diggar dem?

(Det här handlar inte om snobbism – i ett annat sammanhang påpekar han nämligen att han själv minsann är mainstream ibland; "Jag gillar t.ex. Madonna!")

– Jag vill bli övertygad om att det ändå är siisti att fara på charter, jag är nyfiken på dom som åker iväg år efter år, vill hitta en förklaring till varför folk är där, när de ändå lever som om de var hemma, i Finland, i Tyskland, i England.

– Och så finns det ju den ekologiska aspekten också; charterturismen förstör t.ex. ett ställe som Kos, både ekologiskt och kulturellt, men å andra sidan; är det inte bättre att koncentrera resorna till begränsade områden, än om alla på egen hand skulle resa till Sibirien?

– Bäst är det ju förstås om alla skulle hållas hemma, men när nu folk inte är såna... Finansieringen är ett problem, förstås. Hur skriver man en ansökan till Kulturfonden om att man vill ha pengar för att åka på charterresa, utan att bli utskrattad?

Theresa Norrmén

Liten ordlista:

Tes = idé, kusettaa = lura, paha juttu = dålig grej,
jappe = kille, typ, fyrk = pengar, hyvä = kul, bra,
nita = slå, siisti = bra (eg. snygg).